

Gehouden op centrale gemeenteavond, georganiseerd door College van Diakenen en Centrale Evangelisatiecommissie van de Hervormde Gemeente te Putten

Broeders en zusters,

In tien minuten iets zeggen over wat God ons in Zijn Woord aanreikt als het gaat over onze omgang met vluchtelingen en vreemdelingen, dat kan echt niet meer dan 'iets' zijn¹. Toch is het zaak temidden van alle berichten en beelden, emoties en acties goed te luisteren naar wat de Heere zegt. Per slot van rekening is Zijn Woord een lamp voor onze voet een licht op ons pad (Psalm 119:105). Daarvan geldt wat Micha 6:8 zegt: *Hij heeft u, mens, bekendgemaakt wat goed is en wat de HEERE van u vraagt: niets anders dan recht te doen, goedertierenheid lief te hebben en ootmoedig te wandelen met uw God.*

Het leek me het beste om in deze tien minuten 10 houtskoollijntjes te trekken. Ik besef daarbij wel dat ik niet goed weet waar ik het over heb, nu ik hier sta met net een heerlijke warme maaltijd achter de rug in een warm, geïsoleerd huis, met een net nieuw kostuum aan terwijl ik nog wel een stuk of 8 zomer- en winterkostuums in de kast heb hangen, in een verlichte zaal met een stevig dak boven ons hoofd, en straks ga ik slapen in een bed met dekens, en ik weet dat al m'n familie en vrienden leven in veilige streken. Dat maakt me bescheiden en ook wel wat verlegen. In elk geval helpt dat om achter het vluchtelingenprobleem vooral ook te letten op de problemen van de vluchtelingen.

1. Het eerste wat me aangrijpt is hoe ik Jezus in Mattheüs 25 hoor vertellen dat mijn houding t.o.v. de vreemdeling op m'n stoep bepalend is voor mijn eeuwig wel of wee. In de vreemdeling kijkt Hijzelf me aan, en vraagt Hij of ik van binnenuit begrepen heb Wie Hij is Die gekomen is om het verlorene te zoeken en zalig te maken (Luk. 19:30). Opvallend is hoe ik me dan niet verschuilen kan achter de massaliteit van het probleem. En evenzo opvallend is hoe Jezus daarin heel basic en concreet noemt hoe het geloof in de liefde werkt met een boterham en een beker, een kleed en een dak.
Deze gelijkenis van Mattheüs 25 vertelt Hij met het oog op de vraag hoe Zijn gemeente staat in de tijd van het wachten, de tijd tussen Zijn eerste en Zijn tweede komst, waarin zo duidelijk wordt dat Gods Koninkrijk er al is en tegelijk ook nog niet. Dat wachten is verwachten en daarom dienen en delen.
2. Wat Jezus hier vertelt, kent Hij uit eigen ervaring. Hij was Zelf een vreemdeling. Letterlijk toen Hij als klein kind met zijn ouders op de vlucht moest naar Egypte om daar asiel te zoeken, bedreigd door de wrede Herodes (Mat. 2:13-15). Ja, bedenk sowieso de omstandigheden waaronder Hij geboren werd. Maar ook figuurlijk was Hij een vreemdeling. Zijn thuis was niet deze wereld van dit moment. Hij zegt in Mat. 8:20 - *En Jezus zei tegen hem: De vossen hebben holen, en de vogels in de lucht nesten, maar de Zoon des mensen heeft niets waarop Hij het hoofd kan neerleggen.*
3. Voor ik vanuit Mattheüs 25 terugbuig naar Leviticus 19 eerst nog dit in het algemeen. Het viel me op hoe vaak het in de Bijbel gaat over vreemdelingen en vluchtelingen. En ook hoeveel bekende personen in de Bijbel moesten vluchten en daardoor als vreemdelingen

¹ Hier en daar heb ik de tekst van de Bijbelstudie na de gemeente-avond nog wat nader uitgewerkt (m.n. bij de punten 7 en 8).

in een ander land verbleven. Het vluchtelingenprobleem is typerend voor de wereld zoals die door ons zondigen tegen God geworden is.

Te denken valt aan Abraham, Izaäk en Jakob (Gen.12:10; 26:1; 46) die vluchten vanwege hongersnood –je zou zeggen economische vluchtelingen. Mozes vlucht voor Farao (Ex. 2:11-16), Elia voor Achab (1 Kon. 17:9-10) en David voor Saul (1 Sam. 23:14-24:19) –je zou ze vandaag misschien wel politieke vluchtelingen noemen. En wat te denken van de christenen in Jeruzalem die op de vlucht slaan vanwege de geloofsvervolging die na de moord op Stefanus begon (Hand. 8:1).

4. In Israël zelf woonden ook vreemdelingen. Ze kregen daar een plek, en er moest ook voor hen gezorgd worden... Dat Jezus in Mattheüs 25 zo duidelijk sprak over de zorg voor de vreemdeling, welt op uit de wet en de profeten en de psalmen die Hij kwam vervullen. Uit heel het OT blijkt hoe Zijn Vader hart heeft voor de vreemdeling. Neem alleen al Psalm 146, opkomend uit wat Exodus 22:21-23 zegt: *U mag een vreemdeling niet uitbuiten en hem niet onderdrukken, want u bent zelf vreemdelingen geweest in het land Egypte. U mag geen enkele weduwe of wees onderdrukken. Als u hen maar enigszins onderdrukt en zij maar enigszins tot Mij om hulp roepen, zal Ik hun roep zeker verhoren.* Verschillende teksten in de boeken Exodus, Leviticus en Deuteronomium getuigen hiervan. Wij lezen uit Leviticus 19. Een hoofdstuk vol geboden en verboden voor het privéleven en het samenleven, op allerlei vlak, godsdienstig, sociaal-economisch, politiek. En steeds weer is er het refrein: *Ik ben de HEERE, Uw God.* Hij Zelf is dus het motief, Zijn hart en Zijn werk. En dat zinnetje staat er steeds weer, bij al die verschillende levensterreinen. Hij heeft dus met al die terreinen te maken. Onder het motto: *Wees heilig want Ik ben heilig.* Hoe kan Israël haar roeping vervullen om een heilig volk te zijn, een koninkrijk van priesters (Ex. 19:5-6)? Door Gods karakter te weerspiegelen in hun stijl van leven als volk, in hun naastenliefde, en zo onder de volken tot zegen en tot licht te zijn (Gen.12:1-4; Jes. 49:6). Door te laten zien hoe Israëls God anders is dan alle andere goden. En zij daarom ook anders zijn. Zoutend zout en lichtend licht, zegt Jezus later in de Bergrede (Mat. 5:13-16).
5. Wanneer het in Leviticus 19:33-34 over de houding tot de vreemdeling, is het goed om nog op te merken wie bedoeld wordt. In het OT zijn er verschillende woorden voor vreemdeling. Hier gaat het om de vreemdelingen die vanwege oorlog, onrust, hongersnood of iets dergelijks hun dorp of stam verlaten en elders hun toevlucht zoeken. Zo'n vreemdeling mag je niet onderdrukken (zie ook het hierboven geciteerde Ex. 22:21). Als er iets is dat veel en vaak gebeurde met vreemdelingen bij de buurvölker van Israël, dan was dit het, dat onderdrukken. Israël had het nog niet zo lang geleden aan den lijve ondervonden in Egypte –dat geeft de HEERE dan ook als motief. Het gebod gaat nog verder: je moet een buitenlander zien als een onder u geboren Israëliet. Dus maak geen onderscheid tussen autochtoon en allochtoon; geen discriminatie op grond van nationaliteit of huidskleur. Zelfs nog een stap verder: je moet de vreemdeling liefhebben als jezelf. Ook de vreemdeling valt onder de naastenliefde. Laat de liefde je regeren en niet de angst.
6. In Leviticus 19: 9-10 wordt het nog concreter: *Wanneer u nu de oogst van uw land binnenhaalt, mag u de rand van uw akker niet helemaal afmaaien, en wat van uw oogst is blijven liggen, mag u niet oprapen. U mag ook uw wijngaard niet nalopen en de afgevalen druiven van uw wijngaard niet oprapen. U moet ze voor de arme en voor de vreemde-*

ling achterlaten. Ik ben de HEERE, uw God. Haal dus niet het onderste uit de kan voor jezelf. Dat is een streep door de rekening van het leven als de rijke dwaas (Luk. 12:13-21), van de hebzucht. Deel van je rijkdom en je welvaart, zegt ook 1 Timotheüs 6:(3-19). Leef als de barmhartige Samaritaan (Luk. 10:25-37). Hulpverlening is daar een vorm van. Heel concreet: in Deuteronomium 10:18 lezen we over het geven van brood en kleding. En dat als uiting van het vrezen van de HEERE, het wandelen in Zijn wegen, het dienen en liefhebben van Hem. Juist om in het recht doen aan de wees, de weduwe en de vreemdeling te laten zien hoe uniek Hij is, hoe anders dan de goden van de volken (Deut. 10:12-22)! Opvallend is ook hoe regelmatig de Bijbel oproept tot gastvrijheid (vgl. Gen. 18; Hebr. 13:2).

7. Geldt dit alles dan onbeperkt en onbegrensd? Zijn er geen vragen te stellen? Jawel, al vind ik dat nu het moeilijkste om linea recta vanuit de Bijbel aan te wijzen. Het is duidelijk dat er naast rechten ook plichten zijn voor de vreemdeling. Aardig is om in dit verband de vergelijking te maken met de opdracht die God middels de profeet Jeremia gaf aan het volk Israël dat in ballingschap in Babylonië verkeerde: *Zoek de vrede voor de stad waarheen Ik u in ballingschap heb gevoerd* (Jer. 29:7a). Dat zegt iets over de positieve houding die je in het gastland hebt in te nemen. Werk mee aan de goede verhoudingen, aan het welzijn aldaar. Zet je in voor het gastland en heb respect voor de cultuur ervan, impliceert dat op z'n minst.

In dat verband wordt geattendeerd op het gevaar van 'vermenging' van religies (denk aan Salomo). Jesaja 56 wijst erop hoe van de vreemdeling verwacht wordt dat hij zal leven volgens de eredienst van Israëls God. Nu dient op dit punt wel overwogen worden dat er spanning bestaat tussen toen en nu, tussen de tijd van het Oude Testament en die van het Nieuwe Testament. De situatie in Israël ten tijde van het Oude Testament kan niet één op één overgezet worden naar die van het Koninkrijk der Nederlanden. Hoe dan ook, nemen we mee dat de Bijbel ons leert om met twee woorden te spreken: geen gerechtigheid zonder barmhartigheid en geen barmhartigheid zonder gerechtigheid.

Achter de vraag of dit alles onbeperkt en onbegrensd geldt, zit de zorg en de angst om een dreigende islamisering van onze samenleving, met in het kielzog ervan de opkomst van rechts-extremistische groeperingen. Het kan toch niet zo zijn dat de islam als een staatje in de staat gaat functioneren?! Achter deze zorg zit de klemmende oproep om zuinig te zijn op wat er in Europa ondanks de sterke secularisatie nog over is van onze joods-christelijke cultuur met haar democratische instellingen.

In het Reformatorisch Dagblad van 8 september 2015 betoogt rabbijn mr. dr. R. Evers dat de Bijbel gebiedt om vluchtelingen te helpen, ook als dat offers kost (zoals hierboven al ter sprake kwam bij de punten 1 t/m 6), maar, zo zegt hij dan, tegelijk mogen we ook grenzen stellen. Daarbij denkt hij aan wat ik hierboven bij punt 7 al aanstipte vanuit Jeremia 29:7. Maar ook, zo vervolgt hij, mag de overheid een grens stellen aan de toevloed van vreemdelingen, die veelal een beroep doen op de sociale voorzieningen. Het gastland moet het namelijk wel kunnen dragen. O.a. vanuit Deuteronomium 15:7 schrijft hij: *Vanuit bijbels perspectief gelden hier de twee volgende regels:*

1. *financieel zelfbehoud gaat voor het verzorgen van anderen;*
2. *maar het lijfsbehoud van anderen gaat altijd voor onze eigen financiën.*

Onder de huidige omstandigheden betekent dit dat vluchtelingen die voor hun leven moeten vrezen, moeten worden toegelaten. Voor 'economische vluchtelingen' gelden andere maatstaven.

Even verderop werpt hij dan vragen op als *Komen buitenlanders pas op de laatste plaats? Steunt de Bijbel het beginsel van 'eigen volk eerst'?* Nee, is zijn antwoord, *want de prioriteitenlijst geldt alleen bij gelijke behoeften. Wanneer de één geen dak boven zijn hoofd heeft en de ander alleen zijn dure vakantie naar Barbados zou moeten opgeven, gaat de dakloze weer voor. Hij sluit zijn opiniestuk dan als volgt af: Mogen allochtonen 'hard' worden aangepakt? Nee, want dat is onmenselijk. Maar antecedentenonderzoek is zeker niet verkeerd: "Als iemand u eten vraagt, mag u niet onderzoeken of hij een bedrieger is. Geef hem direct eten. Misschien lijdt hij echt honger. Vraagt iemand echter kleding dan mag men wel onderzoeken of hij geen bedrieger is omdat hij niet in acuut levensgevaar verkeert" (Talmoed). De vluchtelingenproblematiek is uiteindelijk de vraag naar onze gastvrijheid en offervaardigheid naar redelijkheid en billijkheid.*

Op 30 september 2015 reageren mgr. dr. Gerard de Korte en dr. Arjan Plaisier in het Reformatorisch Dagblad op kritische vragen die dr. Bas van Bommel in het RD van 29 september jl. stelde bij de standpunten die vanuit de Rooms-Katholieke Kerk en de Protestantse Kerk in Nederland naar buiten kwamen. Zijn kritische vragen betroffen de wijze waarop in naam van "christelijke waarden" vluchtelingen die naar Europa en ook Nederland stromen, worden opgevangen. In hun reactie werken De Korte en Plaisier uit hoe een christelijke houding rond de vluchtelingencrisis betekent zowel hulp bieden als onze vrijheid beschermen. Samengevat: *Wij pleiten voor een principiële én realistische houding. Mensen in nood moeten worden geholpen, maar tegelijkertijd moet onze kostbare én kwetsbare vrijheid worden beschermd. Want naïviteit is geen christelijke deugd, ook als het gaat om de opvang van de huidige vluchtelingenstroom.*

Kortom: laat het hart warm zijn en houd het hoofd koel, om het met dr. Frank Bosman te zeggen.²

8. In het kader van de Bijbelse roeping om het Evangelie te verspreiden en de volken tot discipelen van Jezus te maken (Gen. 12:1-3; Mat. 28:19), kan gewezen worden op een tweetal bewegingen. Even wat ingewikkeld gezegd: er is in de Bijbel zowel sprake van een middelpuntvliedende beweging (centrifugaal) als van een middelpuntzoekende beweging (centripetaal). Wat bedoel ik daarmee? Wel, we lezen enerzijds de roeping om het Woord vanuit Jeruzalem uit te doen gaan naar de volkerenwereld (centrifugaal), maar anderzijds ook hoe heidenen in Israël, naar Jeruzalem, komen en daar van de Heere horen (centripetaal). Laat ik dit nog wat meer verduidelijken aan de hand van enkele voorbeelden uit de Bijbel.

Zoals zendingswerkers uitgezonden worden naar andere landen en culturen (middelpuntvliedend), zo lezen we

- hoe Naomi in Moab blijkbaar heeft getuigd van Israëls God blijkens de reactie van haar Moabitische schoondochter Ruth (Ruth 1:16);
- hoe het dienstmeisje van Naäman hem verwijst naar Gods profeet Elisa (2 Kon. 5:2-4);
- hoe Jona geroepen wordt om in Nineve te prediken (vgl. ook Jes. 42:4, 6);
- hoe Jezus de evangelisatie-opdracht laat beginnen in en vanuit Jeruzalem, en zo tot de einden der aarde (Luk. 24:46-47; Hand. 1:8);
- en hoe de eerste christelijke gemeente vanwege de vervolging in Jeruzalem het land doortrekt en gaandeweg het Evangelie verkondigt (Hand. 8:4).

² Visie, 26 september – 2 oktober 2015.

Dat is de ene lijn, van binnen naar buiten.

Maar er zijn ook voorbeelden van de lijn van buiten naar binnen (middelpuntzoekend). Van vreemdelingen die naar plekken komen waar mensen zijn die God, Zijn Woord en dienst, al kennen, en er zodoende in gaan delen. Zo

- bidt Salomo bij de inwijding van de tempel heel nadrukkelijk voor de vreemdelingen in Israël (1 Kon. 8:23, 41-43, 60-61). Jeruzalem was in zijn dagen een wereldstad die veel vreemdelingen vanuit politieke of commerciële belangen bezochten (denk bv. aan de koningin van Scheba, 1 Kon. 10);
- horen we in talloze profetenwoorden het perspectief dat hele volken in Jeruzalem op zoek gaan naar de HEERE (Jes. 2:2-5; Zach. 8:20-23);
- lezen we van niet-Joden die zich voelen aangetrokken tot de God van Israël (zgn. proselieten of jodengenoten) en die Hem gaan aanbidden (voorbeelden in Luk. 7:1-5; Hand. 10; 13; 16, 46-48);
- en is er de kamerling uit Ethiopië die al lezend in de in Jeruzalem gekochte boekrol van Jesaja op de terugreis via Filippus het Evangelie hoort (Hand. 8:27-28).

Hoe je het trouwens keert of wendt, of het nu centripetaal of centrifugaal gaat, cruciaal is of Gods kinderen door hun woord en wandel bewondering oogsten voor de Heere of Hem juist te schande maken.

Wat betekent dit nu met het oog op de vele vluchtelingen die naar ons land komen? Wel, met een parallel op de genoemde twee bewegingen zou je het volgende kunnen zeggen. Een groot deel van de vluchtelingen is opgegroeid in een land waar vaak weinig christenen zijn en zendelingen moeilijk het Evangelie kunnen brengen. Juist zij komen naar ons land waar vrijheid is om de liefde van God met hen te delen. We hoeven met het oog op hen geen verre reizen met hoge kosten te maken om het Evangelie in woord en daad te delen (middelpuntvliedend), maar kunnen dat dichtbij doen omdat -om zo te zeggen- het zendingsveld naar ons toe komt (middelpuntzoekend). Ook daarbij blijft staan wat Jezus zei in Mattheüs 28:19: heengaande. Je moet erop uit gaan, de grens van je eigen straat, cultuur en taal over. In dit verband noem ik graag wat de Stichting Gave doet.³ Deze stichting is opgericht vanuit het idee dat hier een opdracht ligt voor de Nederlandse christenen.

9. Ik kom nu min of meer weer terug bij het begin, bij wat de Bijbel zegt over vreemdelingen. Nog niet genoemd heb ik hoe God beklemtoont dat wie Hem leert kennen “vreemdeling op aarde” wordt (Ps. 119:19; Hebr. 11:13). Gelovigen worden meermalen getypeerd als vreemdelingen, bijwoners. Petrus spreekt de lezers van zijn eerste brief als zodanig aan (1 Petr. 1:1; ook 1:17; vgl. Gen. 23:3; lett. betekent het Griekse woord dat Petrus gebruikt: iemand die zich als rechteloze vestigt in een vreemd land). Zo voelen de christenen zich.

³ Kijk op www.gave.nl. Op de website van deze stichting voor kerkelijk werk onder vluchtelingen vinden we informatie over haar visie, activiteiten, getuigenissen, projecten, vacatures en praktische informatie.

Verder attendeer ik graag op het manifest dat Stichting Gave heeft gemaakt als bijdrage aan de meningsvorming over vluchtelingen en als stimulans voor hulpverlening aan vluchtelingen. Achttien organisaties verbinden hun naam aan het manifest: ChristenUnie, de 4e Muskietier, deputaten diaconaat CGK, Evangelische Omroep, GZB, HiP, Hulp Oost-Europa, Interserve, IZB, MissieNederland, OM, Ontmoeting, Open Doors, SDOK, SGP, Tot Heil des Volks, Verre Naasten en ZOA. Het manifest is onder andere ondertekend door Anne van der Bijl, Arie Slob en Kees van der Staaij en aartsbisschop Mor Polycarpus Augin Aydin. Om het manifest te lezen en/of te downloaden, ga naar: <http://www.gave.nl/over-gave/actueel/nieuws/manifest-8216-sta-op-voor-vluchtelingen-8217>

Nu ze Jezus zijn gaan volgen voelen ze zich vreemd in eigen huis, in de plaats waar ze geboren en getogen zijn. Ze leven wel in de wereld, maar horen hier niet echt. Hun vaderland is elders, niet langer hier en nu.

Zij zijn niet langer van de wereld, wel in de wereld (Joh. 17:16-18; gezonden zelfs!), maar hun toekomst ligt bij de Heere (Joh. 17:24). Ze verwachten een ander rijk, Gods Rijk. Ik zeg nu steeds wel: “ze” en “hun”, maar dat is me te afstandelijk. Mag ik “we” zeggen?

Maar wij verwachten, overeenkomstig Zijn belofte, nieuwe hemelen en een nieuwe aarde, waar gerechtigheid woont. (2 Petr. 3:13; vgl. Filip. 3:20-21). Of zoals Hebreëën 13:14 het zegt: *Want wij hebben hier geen blijvende stad, maar wij zoeken de toekomstige.* Dat is een hele les. En daar hoort ook een bepaalde levensstijl bij. Petrus verwoordt die zowel in zijn eerste als zijn tweede brief duidelijk, concreet en radicaal.

Juist de confrontatie met vluchtelingen bepaalt ons hierbij en herinnert ons hieraan. Dat we als christenen pelgrims onderweg zijn. *Doordat wij weet hebben van een eeuwige liefde en een eeuwig thuis, hoeven we hier niet zoveel. We hoeven niet alles te bereiken, alles te doen en alles te hebben. En waarom niet? Omdat we onderweg zijn naar iets veel beters en veel mooiers.*⁴ Dat helpt ons ook in het omzien naar vluchtelingen. Als wij zelf de Heere mogen kennen als onze *Toevlucht*, zoals dat in de psalmen meermalen wordt gezegd (bv. Ps. 46:2; 62:8-9; 90:1; 91:2,9); als we uit ondervinding weten in hoeveel situaties we op de vlucht slaan en ons door Zijn “eeuwige armen” (Deut. 33:27) opgevangen weten, zullen we dan niet als Zijn armen zijn voor de vluchteling die op onze weg wordt geplaatst?!

10. En zouden we dan ook niet zeggen, met Psalm 122 (:1 ber.): *Kom, ga met ons, en doe als wij?! Daar is alle reden toe, aldus Psalm 95(:1-3): Kom, laten wij vrolijk zingen voor de HEERE, laten wij juichen voor de rots van ons heil. Laten wij Zijn aangezicht tegemoet gaan met een loflied, laten wij voor Hem juichen met psalmen. Want de HEERE is een groot God, ja, een groot Koning boven alle goden.* Voor zo'n uitnodigende levensstijl heeft de Heere vele beloften gegeven. En in de laatste Schriftlezing van deze avond komt de vervulling ervan naar voren: *Hierna zag ik en zie, een grote menigte, die niemand tellen kon, uit alle naties, stammen, volken en talen, stond vóór de troon en vóór het Lam, bekleed met witte gewaden en palmtakken in hun hand. En zij riepen met een luide stem: De zaligheid is van onze God, Die op de troon zit, en van het Lam!* (Openbaring 7:9-10) Johannes krijgt dit perspectief terwijl hij verbannen is (!) naar het eiland Patmos. Dit uitzicht geeft ons zicht op de naaste. Veraf en dichtbij. Sterker nog: wees een naaste. Vanwege Gods liefde in Jezus Christus. En om de eer van Zijn Naam.

Ds. H. Markus, Putten

⁴ Theanne Boer, *Visie*, 19-25 september 2015